

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת פרשת בלק תשע"ג

- א. "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השיטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'". (הפטרות פרשת בלק).
הרי שמצוה עלינו לזכור ולהתבונן בחסד ה' שנעשה לנו בכך שהפך הקב"ה את קללות בלעם לברכה.
- ב. ובביאור פסוקים אלו אמרו חז"ל¹: "א"ר אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט".
- ג. וביאור הענין, שבלעם רצה להשתמש בהנהגות שחקק הקב"ה (שישנה שעה שמידת הדין שולטת, והזכרת העוון יכולה לגרום לכליה חלילה), אולם הקב"ה בחסדו נעלה אף מעל החוקים שהוא קבע, וברצונו יתברך משנם כי "אין עוד מלבדו".
וכלשון רבינו הרמח"ל² "ומעוצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק – כולם תלויים ברצונו...".
- ד. עוד אמרו חז"ל³ "ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה מפני טורח ציבור... משום דכתיב בה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו..". (שהקב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלויים ושקטים כארי וכלביא. רש"י).
והיינו, שכל החיות ישנות במורא מחשש טורפים, ורק האריה מלך החיות יושן בבטחה בלא לחשוש מטורפים אחרים, וכלל ישראל בעוצם בטחונם ומנוחת הנפש לה הם זוכים ע"י הבטחון דומים בזה לאריה, ובכוחם לישון שלויים ושקטים בידעם שהכל בידו יתברך, ואין עוד מלבדו.
- ה. ואמנם, עוד למדים אנו מהפרשה את עומק נוראות החטא, שמה שלא הצליח בלעם בקללותיו, הצליח ע"י עצתו להביא את ישראל ל"מעל מעל בה' על דבר פעור".
- ו. וגם קללותיו אף שנהפכו לברכה, אולם כשחטאו ישראל הועילה מחשבת לבו לקללם ונהפכו רח"ל לקללה, וכמו שאמרו חז"ל⁴: "אמר רבי אבא בר כהנא כולם נהפכו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר ויהפוך ה' א-לוקיך לך את הקללה לברכה... קללה ולא קללות".
- ז. ומתבאר א"כ שעיקר ההודאה וזכירת חסדי ה' על ברכות בלעם, במצבנו אנו הוא על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא פסקו לעולם מישראל, בזכות ברכתו של אותו רשע.
- ח. ואמרו חז"ל⁵ על הפסוק "אני חומה ושדי כמגדלות": "אני חומה – זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות". ויתכן שמה שהמשילו את בתי הכנסיות ובתי המדרש למגדלות המגינות על החומה, שכשם שהמגדל המגין הוא משום שהשומר היושב בו רואה את הדברים מלמעלה ולא מלמטה, כך ע"י כח התורה

¹ ברכות ז.

² דעת תבונות סימן ל"ו.

³ ברכות יב:

⁴ סנהדרין קה:

⁵ ב"ב ח.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

והתפילה ישראל מתעלים ורואים את העולם בצורה מרוממת יותר, וזהו המגין על קדושת ישראל.

ט. ומתבאר מדברי חז"ל⁶ ש"אהליך" הם בתי הכנסת ובתי המדרש, ו"משכנותיך" היינו השראת השכינה במשכן ובמקדש. ואולם יש לעיין מדוע לגבי "אהליך" הוזכר השם יעקב, ואילו לגבי משכנותיך הוזכר ישראל.

והנה עם ישראל הינו במאבק תמידי עם זרעו של עשו, וכמו שנאמר "ולאם מלאם יאמץ" וכמו שכתב רש"י⁷ "כשזה קם זה נופל, וכך הוא אומר אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", ולעתיד לבוא בב"א "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

והשם יעקב מורה על מצבו של ישראל כשעשו בראש ויד ישראל אוחזת בעקבו של עשו, ואילו השם ישראל מורה שישראל בראש, וכמו שנאמר "כי שרית עם א-לוקים ועם אנשים ותוכל".

ומוכן א"כ ש"אהליך" הוא ההבטחה שאף במצב הגלות ושלא יהיה לישראל את בית המקדש מ"מ "אהליך" מקדש מעט לא יכלה לעולם מישראל, וזהו מה שיבטיח את נצחיות ישראל, ובזמן ישראל בראש יזכו אף ל"משכנותיך" השראת השכינה בגלוי במקדש.

י. והנה הברכה שלא יפסקו בתי כנסת ובתי מדרש מישראל, אינה רק שלא תפסק התורה והתפילה מישראל, אלא על מעלת בתי הכנסת ובתי המדרש בדוקא. וביאור הענין נראה שיש כאן הבטחה על קביעות מקום לקדושה בכל מקום שיהיו בו ישראל⁸.

גם יש כאן הבטחה על התפילה והתורה ברבים, שמעלתה גדולה מאוד, וכמ"ש חז"ל על הפסוק "הן א-ל כביר ולא ימאס" – תפילת הרבים לא ימאס.

יא. ובאור החיים פירש בדרך נוספת את ההבדל בין "אהליך" ל"משכנותיך" ש"אהליך" הם הלומדים בצורה עראית, כאהל הנמצא פעם כאן ופעם כאן, ו"משכנותיך" הם הלומדים בקביעות כאהל כל ימוט.

ולהנ"ל יתבאר שהלומדים בקביעות זוכים למעלה גבוהה הרבה יותר, ולכן בהם מתאים השם "ישראל" המורה על כלל ישראל בתפארתו.

[וכמה מתאימים הדברים היום, בו זכו רבבות ישראל לסיים את מסכת עירובין החמורה מתוך קביעות של יום יום, יזכנו ה' לזכות ל"משכנותיך ישראל" בהשראת השכינה בגלוי בישראל במהרה בימינו אמן].

⁶ סנהדרין שם.

⁷ בראשית כ"ה כ"ג.

⁸ וכבר כתב הח"ח בפתיחה לח"ח שמתבאר בכמה ראשונים שמ"ע של מקדשי תיראו נוהגת מן התורה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וידוע אף מה שהביאו מהזהר שמ"ע של "ועשו לי מקדש מתקיימת בכל בניית בית כנסת ובית מדרש.